

Гімн без пафасу не спяваюць



Мікалай ПІНІГІН, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы

Ствараючы спектакль «Пан Тадэвуш», мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Мікалай ПІНІГІН менш за ўсё думаў пра планку, якой яму трэба дасягнуць. Спектакль можа ўдацца, а можа не. Паводле слоў рэжысёра, ён ставіў куды больш сціпную задачу – расказаць сюжэт паэмы. Ён бачыў сваёй мэтай, каб да геніяльнага твора Адама Міцкевіча звярнулася як мага больш людзей.

— **Наконт пастаноўкі «Пана Тадэвуша» прагучала ўжо шмат розных, часам процілеглых меркаванняў. Некаторыя абвінавачваюць спектакль у статычнасці і залішнім пафасе...**

— Перад намі стаяла вельмі складаная задача: калі бярэш твор на 450 старонак і робіш з іх 60... У дадатак, вершаваны пераклад паэмы Язэпа Семіянона вельмі прыгожы, але складаны, і часам глядачам даволі цяжка зразумець, пра што ідзе гаворка. І гэта таксама праблема. Мы – беларускі тэатр, а ў нас амаль што няма беларускамоўнага глядача. Мая задача была расказаць сюжэт, таму што 95 % глядачоў, я ўпэўнены, паэму не чыталі. Каб яе прачытаць, патрэбны час, а ў людзей няма часу. Я, напрыклад, чытаў першы раз «Пана Тадэвуша» тыдзень. Калі ты не разумееш сюжэт, ты не зразумееш усё астатняе. Зрабіць больш рэжысёрскі, больш дынамічны спектакль можна, калі публіцы добра вядомы сюжэт. Напрыклад, «Ганна Карэніна» ці «Яўгеній Анегін» – тут магчымая і рэжысёрскія версіі, і трактоўкі агульнавядомай літаратуры. А ставіць фантазіі на твор, які глядач амаль не ведае, склада-

на. Магчыма, спектакль аказаўся занадта акадэмічны. Але я хацеў, каб людзі пасля спектакля пачыталі паэму «Пан Тадэвуш», бо ў нас вельмі мала літаратуры такога ўзроўню, каб звярнуліся да іншых твораў Адама Міцкевіча.

Наконт пафасу. Я чалавек, які ненавідзіць постмадэрнізм. Гэтую бясконцую іронію, павярхоўнасць. Гэты грэнд сучаснага тэатра Заходняй Еўропы – бруд. Нашы шляхі з тымі, хто называе постмадэрнізм «сучасным тэатрам», разыходзяцца, бо я хачу ствараць, а яны разбураюць. А людзі не за гэтым прыходзяць у тэатр. «Пан Тадэвуш» – рамантычная літаратура. Думаю, што на ёй вырас Уладзімір Караткевіч, і не толькі ён. І калі чалавек кажа: «O Litwa, Ojczyzna moja», то як ён гэта павінен гаварыць? Крытыкі блытаюць слова пафас з рамантычнай узнёсласцю. Зрабіць прызнанне ў любові да Радзімы ў стылі постмадэрнізму немагчыма – для гэтага патрэбны пафас. Толькі зараз гэтае слова ўжываецца ў сэнсе «фальш». А пафас – такі літаратурны стыль. Ён цяпер не модны, але я з пафасам ставіў наўмысна. Паставіць рамантычную літаратуру без гэтак званага пафасу, дакладней, без рамантычнага пасылу, нельга. Нельга ж без пафасу пець гімн сваёй краіны, а гэтая паэма – гімн.

— **Паэма «Пан Тадэвуш» прасякнута тугой Міцкевіча па страчанай радзіме. Падобна, менавіта гэтую тэму Вы імкнуліся раскрыць у пастаноўцы?**

— Што называў Міцкевіч Літвой, калі ён нарадзіўся на Навагрудчыне, жывіў тут увесь час, пакуль не з'ехаў у Пецяярбург у ссылку, а потым у эміграцыю? Па паходжанні ён ліцвін, яго бацька ваяваў разам з Касцюш-кам.

НАША ДАСЬЕ

ПІНІГІН Мікалай Мікалаевіч

Нарадзіўся ў 1957 годзе ў г. Ізюм Харкаўскай вобласці (Украіна).

У 1979 годзе скончыў рэжысёрскі факультэт Беларускай акадэміі мастацтваў. Праходзіў стажыроўку у якасці рэжысёра ў Маскоўскім Малым тэатры (1982–1984), у парызжскім Courant d'Est (1995).

У 1979–1980 гадах працаваў рэжысёрам Беларускага тэлебачання. З 1980 па 1982 год – у Рускім тэатры імя М. Горкага ў Мінску. У 1985 годзе прызначаны рэжысёрам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. З 1985 па 1997 год – педагог кафедры «Майстэрства акцёра і рэжысуры» ў Беларускай акадэміі мастацтваў. У 1998–2009 гадах – рэжысёр Вялікага драматычнага тэатра імя Г.А. Таўстанова ў Пецяярбургу. З 2009 года – мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

Ён лічыў сябе грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага, якое ў даўнія часы аб'ядналася з Польшчай у адну дзяржаву – Рэч Паспалітую, або Рэспубліку абодвух народаў. Сучасная Літва таксама ўваходзіла ў гэтае княства, праўда, Міцкевіч называў гэты край Жамойць. Ён не ведаў жамойцкай мовы, выкладаў у Коўне (Каўнасе) латынь. І выкарыстоўваў тэрмін Літва-Беларусь. Не ў палітычным сэнсе, а ў гістарычным.

Пушкін, які быў добра знаёмы з паэтам, называў Міцкевіча ліцвінам, не палякам. І Вяземскі лічыў яго ліцвінам. Адам Міцкевіч вельмі сумаваў у эміграцыі па радзіме, разумеў бессэнсоўнасць ад'езду. Але вярнуцца не мог. Была толькі мара пра вяртанне. Таму і паэма – у пэўным сэнсе прыгожая казка аб краі яго дзяцінства, які ён страціў.

Калі чалавек прамаяўляе да Літвы, сваёй Айчыны, што ён разумее пад гэтым? Безумоўна, не сучасную Літву. Ён сам гэта піша. На лекцыях у Калеж дэ Франс ён гаварыў, што беларуская мова – самая багатая і чыстая гаворка, яна ўзнікла даўно і цудоўна распрацавана. На ёй пісалі дзяржаўныя дакументы. Статут Вялікага Княства Літоўскага вывучаецца як узор міжнароднага права ў многіх заходніх універсітэтах. На якой мове напісаны? На беларускай. І ў той жа час яна лічылася мужыцкай гаворкай, а пані размаўлялі па-польску.

– Але ж Адам Міцкевіч пісаў не па-беларуску...

– Дзіўна гаварыць, што Міцкевіч – беларускі паэт, бо па-беларуску не пісаў, але беларускія песні ў эміграцыі спяваў з сябрамі і мову вельмі любіў і ведаў. Скажаць, што ён не польскі паэт – таксама немагчыма рэч. Але ён нарадзіўся тут, на Навагрудчыне. Калі ВКЛ аб'ядналася з Каронай, то з цягам часу край паланізаваўся. І пакрысе мова ў шляхты змянілася на польскую, а ў народа не знікала. Падобна да таго, як у Савецкім Саюзе, калі мовай міжнацыянальных зносін была руская, прытым што ў рэспубліках былі свае нацыянальныя мовы.

У свой час Пеціярбург Пушкіна размаўляў па-французску. Ці перасталі ад гэтага пеціярбургцы быць рускімі? У савецкія часы на тэрыторыі Беларусі адна частка пісьменнікаў пісала па-беларуску, а другая – па-руску. Аднак і тыя, і другія былі беларускімі аўтарамі.

– У сцэнаграфіі выкарыстоўваюцца кадры з польскіх фільмаў «Пан Тадэ-

вуш» 1928 і 1999 гадоў. Ці не адсоўвае такі мастацкі ход дзеянне спектакля на другі план?

– Ідэя сцэнаграфіі, лічу, цудоўная, належыць Зіновію Марголіну. На сцэне – уязная брама перыяду класіцызму. Адначасова гэта і Трыумфальная арка ў Парыжы, дзе пісалася паэма.

Без кінапраекцыі нельга было абысціся. Расказаць сюжэт, не распавёўшы, дзе знаходзіўся Міцкевіч, немагчыма. У фільме 1928 года паэт на кадрах у Парыжы. Выкарыстоўваюцца таксама здымкі, зробленыя ў ваколіцах Навагрудка. А як паказаць бітву ці наезд? Я скарыстаў кадры з фільма Анджэя Вайды і Рышарда Ардынскага. Толькі так масавыя сцэны і можна зрабіць. Уявіце сабе «Вайну і мір» Льва Талстога. Як мір ставіць – зразумела, а як паказаць вайну ва ўмовах тэатра? Лічу, што праекцыя не адцягвае, а наадварот, рухае сюжэт.

– Мікалай Мікалаевіч, Вы неаднойчы падкрэслівалі, што роля спектакля «Пан Тадэвуш» – асветная. А ці дараслі беларускія глядачы да такой пастаноўкі?

– Так здарылася, што ў свой час беларусам навязалі, што «мы не ёсць мы», як пісаў Я. Колас у паэме «Сымон-музыка». Гэтая тэма выразна бачная ў беларускіх класікаў, у тым ліку ў Я. Купалы і Я. Коласа. Было нявыгадна, каб беларусы мелі сваю свядомасць, сваю культуру, і таму ў 30-я гады XX стагоддзя былі знішчаны амаль усе беларускія пісьменнікі. Такі лёс у памежжа, якім доўгі час былі беларускія землі. Зараз Беларусь – незалежная дзяржава. І нам трэба асэнсоўваць сябе, свой лёс, сваю гісторыю. Казаць, што глядачы да гэтага не дараслі? Калісьці ж трэба пачынаць сур'ёзную размову з імі...

– Плануецца, што «Пан Тадэвуш» будзе прапанаваны глядачу ў Парыжы, дзе гэты твор быў напісаны 180 гадоў таму. Што гэта значыць для пастаноўкі?

– Такі паказ важны для папулярызацыі творчасці Адама Міцкевіча, для папулярызацыі паэмы ў яе юбілей. Я не ведаю, як будзе прыняты спектакль. Ніколі немагчыма прадбачыць лёс пастаноўкі. Кожны раз прыходзяць новыя глядачы, і кожны раз трэба ўсталяваць кантакт з залай. Спектакль нараджаецца прыкладна пасля дзясятага паказу: ён пачынае альбо жыць, альбо паміраць, як жывая істота.

Размаўляла Жанна КАТЛЯРОВА ▮